

הרבי יוסף שליט

גדלים ההלכתיים של שובי הנחה ומציעים

ראשי הפרקים

- א. פтиיחה
- ב. בגדר שטר בכתב ידו
- ג. פסיקת ההלכה לגבי שטר שיכול להזדיין
- ד. באור הגרא"ח בדעת הרמב"ם
- ה. חתימה במסירת קולמוס
- ו. שיטת הנחל יצחק
- ז. דין דמלכותא דין דינה
- ח. סיכום ומסקנות

א. פтиיחה

מצוי מאד בזמןינו שעסוק חלק ללקוחותיו של שובי הנחה, שבאמצעותם אפשר לזכות בהטבות בקנין בית העסק.

ישנם מספר סוגים של שוביים ולהקל על המיעין נחלקים לשלהי סוגים:

- א) שובי הנitant לעובד (בד"כashi לחגים), שאין הוא רשום על שם אדם מסוים ועיי' ניתן לרכוש מוצרים במספר רב של בתים עסק וברשותה הכספיות הגדולות. שובי זה חתום בחותמת מתכת ולא ניתן לזייפו. נראה שובי זה חשוב כשטר "למושיא כתב זה" ונתבאר דין בס"ק ד.¹
- ב) שובי אשר מתיחס לעסק מסוים, שנשלח כהטבה ללקוחותיו ("מעודון לקוחות") ומאפשר לרכוש מוצרים בזכותו הסך שרשום על השובי. בשובי זה נרשמים פרטי הלוקח ורק הוא יכול להשתמש בו.

¹ עלייש בשוויי ונוייך בפирוט הדינים. ונראה שהיום שהנהג לחלק תלושים אלו חשוב כמקום שנגגו שלא צריך לבוא בהרשותה וא"כ יכול אדם להעביר שטר זה לאחרים כאמור שם.

גדרם ההלכתי של שופרי הנחה וمبرאים

ג) שופר שאינו נשלח ע"י בית העסק ע"ש הלקו אל מוחלך בדו"ר או מפורסם בעיתונים וניתנת לכל אדם אפשרות לזכות על ידו לזכוי כספי (ב"כ מותנה בקינה בערך מסויים בchnerות).

במאמר זה נדון איי'ה בשוברים מהסוג השני והשלישי וננסה לבאר דעת הפוסקים מהו המועד ההלכתי של שופר והאם בית העסק יכול לחזור בו מהתחייבותו כלפי מחזיק השופר.

עד יש לעיין האם שטר זה מועל מעיקר הדין או מצד התקנה והאם צריך לחזור שטר כזה שאבד.

ב. בגדר שטר כתוב ידו

במשנה ב"ב (קעה) נתבאר, שאדם המוסר כתוב ידו לחברו ובו כתוב שהיב לו סכום גובה מנכסים בני חורין. ופרש"י (ד"ה כתוב ידו): "של לוה שהוא חייב לו ממון ואין כאן עדות אחרת". ופשט דבריו, שכתוב ידו לא צריך עדות חתימה או מסירה לעניין גביה מנכסים בני חורין.

ובכתבות כא: "אמר אבי: לכטוב חתימת ידיה אחספה ושדי ליה בבני דין, ומחזקי ליה בבי דין, (וחזו ליה) ולא צריך אליו לאסחודי אחתימת ידיה, ואזיל אליו והאי ומסחדי אידך. ודוקא אחספה, אבל אמגתנא לא, דלמא משכח לה איןיש דלא מעלי וכטב עילوية Mai Dubui, ותנן: החזיא עליו כתוב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין".

מבואר בדברי אבי, שאם כתוב שטר בכתב ידו באופן שיוכל להזדיף כגון על חרס, השטר פסול, ולכן אין חשש שלאחר שחתרם העד שמו על חרס יוסיפו שטר על גבי חתימתו.

ובקידושין ט,א :

ת"ר : בשטר כיצד? כתוב לו על הניר או על החרס ע"פ שאין בו שווה פרוטה בתק מקודשת לי, בתק מאורסת לי, בתק לי לאינטו - הרי זו מקודשת. וכן שם כו,א : "כתב לו על הניר ועל החרס שדי מכורה לך כדי נתונה לך הרי זו מכורה וננתונה".

מבואר שאפשר לכתוב שטרות בכ"י אף על חרס שהוא דבר שיוכל להזדיף ולא כדורי הגם' בכתבות? וכך הקשה תוס' בקידושין ט,א ובכתבות כא (וועד מקומות) ותירצ'ו בשם ר"ת, שהגמי' בקידושין היא אליבא דר"א, שופר שעדי מסירה כרתי ולכך לא צריך חתימת עדים על השטר וכשר גם כאשר

לווייף. אך לר"מ² באמת צריך שתהיה חתימת העדים על דבר שלא מזדייף וشرط קידושין על חרס פסול הוא.

והקשו הראשונים, שבגמי גיטין כב, מבואר, שנחלקו ר' אלעזר ור' יוחנן בדעת ר'א שסובר שעדי מסירה כרתוי; לדעת ר' יוחנן הקשר ר'א הן גט והן שאר שטרות הכתובים בדבר שיכול להזדייף (ומה שכותב למען יעמדו ימים רבים זו רק עצה טובה), אך לדעת ר' אלעזר הקשר ר'א רק בגין דבר היכול להזדייף ולא בשאר שטרות מסוים שכותב למען יעמדו ימים רבים. וא"כ מי בעל הדעה, שאפשר כתוב שטרי קידושין ומכר על החרס אך פסול בשטרות אחרים כשטר בכתב ידו?

وترץ Tos,³ שرك שטרות העומדים לראייה פסולים אם אפשר לווייפם. אך שטרוי קניון וכן שטר קידושין אוינו עיקרים לראייה אלא לביצוע הקניון ובזה לא צריך כלל שטר שלא עומד להזדייף. ולכך בשטר הלואה, שעומד לראייה יהיה פסול על חרס מכיוון שיכולים לווייפו.

וכדעת התוס' מצאנו בר"ג גיטין (יא, א בדף הר"ף), שכתב "ומי"ם כי אמרין לא הקשר ר'א אלא בגיטין לאו דוקא גיטין בלחוודיו אלא גיטין ודכוותיו, דהיינו שטר הקנהה שהשטר עושה בעצמו המעשה ואינו לראייה בכלל, דהא תניא בפ"ק דקידושין כתוב לו על הניר או על החרס כדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה אלא בשטר הקנהה ע"פ שיכול להזדייף סגיי, ומפורש בדבריו להקשר שטר שאינו עומד לראייה גם בכתב שיכול להזדייף.

הרשב"א (גיטין כב, ב) מביא תירוץ נוסף. גם בקידושין מדובר על חרס כזה שאינו מזדייף. באופן דומה כתבו בתוס' ב"ב נא, שכתב ידו על חרס חשוב שאנו יכול להזדייף כי אם ימחקו יהיה נזכר שאין זה כתב ידו.

² הריטב"א בכתובות כא מבאר, שבשטרוי קניון גם לר"מ כשר ביכול להזדייף וז"ל "אבל שטר מקנה שעושן לשעתו לקנות בו ולזרקו ע"פ שיכול להזדייף כשר כי לעולם אין מבאיין ראייה ממנה ביב"ד אלא שהעדים יעדו למחר שזכה זה בשטר כתוב וחותם כראוי, ואותיא מתני"י אפילו לר' מאיר דאמר עדי חתימה כרתוי וכו'". וכאורה קשה שהרי ר"מ פסול בדבר שיכול להזדייף גט הוא כשטר קניי! אפשר שכונת הריטב"א, שמסHIR רק בשטרות שלעולם אין מבאים ראייה מהם אך מה שמצריך ר"מ שלא יהיה מזויף מתוך זה בשטרות שכן מבאים ראייה מהם לפחות בא לראייה (cmbvar בתוס' גיטין כב, ב). עוד אפשר לבאר בדברי הריטב"א, שرك במקומות שיכולה אח"כ להועיל להיות הودאת הוב"ד ר"מ יקשר בדבר המזדייף (וכפי שיתבאר בדעת נוס' גיטין ד) אך בוג"ק שלא שיק הודהת בע"ד לא יועל לר"מ על דבר שיכול להזדייף וצ"ע. ועיין חז"א אבה"ע פז וו-לה.

³ וכן ברמב"ן ורשב"א גיטין ועו"ר.

גדרם ההלכתי של שופרי הנחה וمبرעים

ולפי תירוצים אלו אין חילוק בין שטרו ראייה לשטרו הקנהה ולעתום צריך שטר שלא ניתן לזייפו.

תוס' (גיטין ד, א ד"ה דקימא ל) הוסיף לחלק בין דיני ממונות לבין גיטין וקידושין וכתבו זו"ל:

ועוד דריגיל ר"ת לומר דאפיקו לר"מ בעי עדים בשעת נתינת הגט, דין דבר שבורה פחות משנים וכן שטר מתנת קרקע או שטר מכיר שהוא לקניין קרקע ואין להראיה אין מועיל כלום לר' אלעזר אם ידוע שלא נתנו בפני עצים. מיהו יש לחלק דלענין ממון דמהニア הودאת בעל דין ממש עדים סגי עדי חתימה במקומות⁴ הודאת בעל דין אבל בקידושין וגורשין לא מהニア הודאת בעל דין ממש דמחיב לאחרים בקידושין אסור לה אקרים ובגורשין אסור לה אכחן.

ועולה מדברי Tos., שיש לחלק בין דיני ממונות - בהם יכולה להועיל הודאת בע"ד והיא תוכל להכשיר השטר במקומות עדותם, לבין גיטין וקידושין - בהם לא שייך הודאת בע"ד, שכן חב לאחורי ובזה חייבים להיות לר"א עדי מסירה ולר"מ גם עדי חתימה כשרים.

ג. פסיקת ההלכה לגבי שטר שיכול להזדייף

השוו"ע (מב,א) כתב "אין כותבין שטר חוב על דבר שיכול להזדייף, ואם כתבו עליו, פסול אפילו לנבות בו לאלטר". והרמ"א מוסיף, שרק שטרו חוב פסולים על שטר שיכול להזדייף אך שטרו הקנהה כשרים.

הרב"ח (קצא) הביא בשם הסמ"ע, שטרו הקנהה כשרים בחתימת עדים אפיקו בדבר שיכול להזדייף ולא צריך דוקא כתוב ידו. והרב"ח מקשה, שהרי Tos' שהכשירו בשטרו הקנהה גם כשכתב על חרס העמידו הגמי' בר"א שיש עדי מסירה, אך בלי עדי מסירה אי אפשר להכשיר בעדי חתימה כאשר הם חתומים בדבר שיכול להזדייף.

הש"ך (מב,ב) הקשה על הרב"ח מדברי הרמ"א הניל, בהם מפורש בדברי הסמ"ע וכן כתבו התוס' והר"ן להכשיר גם בלי עדי מסירה. ומה שהעמידו התוס' הגמי' בקידושין שיש עדי מסירה זה בגל שצורך עדי קיום בקידושין

⁴ אפשר להבון דבריו Tos' במלת "במקומות" בשני אופנים: א) עדי חתימה מועילים כתחליף להודאת בע"ד. ב) עדי חתימה מועילים במקומות שיש גם הודאות בעל דין. ובזה אפשר שנחלקו האחראונים בהבנת התוס'.

ובלא עדים הקידושין אינם חלים. ואילו אמרינקבמנות לא איברו סהדי אלא לשקרי ולכך לא צריך שייחו עדי מסירה. וויצא לנו מדבריו, שאפשר להזכיר שטר שיכול להזדיף בדיוני ממונות אף بلا עדות מסירה.

קצתה"ח (שם א) הסכים לדעת הב"ח וכותב ז"ל:

ואחר העיון דברי הב"ח נכונים, והוא דודאי לר' מאיר לא מהני עדי חתימה בשטרות אפלו בשטר קניין וגיטין וקידושין אם הוא בדבר שיכול להזדיף ומשום שאין מותכו, אפלו ידוע שאין בו שום זיהוף עפ"י הودאת נתן ועפ"י העדת עדים.

ומבואר קצתה"ח, שכמו שלר"מ שטר על דבר שיכול להזדיף פסול משום שאין מותכו ואינו חשוב שטר כלל, כך גם לר"א אם אין עדי מסירה ועדי החתימה חתוםים על דבר המזדיף השטר פסול. ומה שמצוין בדברי ר"ית, שלא צריך בשטר הקנהה "למען יעמדו ימים רבים" זה רק כאשר יש עדי מסירה, שיכולים להעיד על השטר ולכן חשוב בשטר.

ומוסף קצתה"ח:

ואי משום הודהת נתן שייהה במקום עדי מסירה, זה ודאי ליתיה דא"כ אף אנו נאמר שטר שכתב בכתב יד אחר ואני בו עדי חתימה וננתנו לו ביןנו לבינו זה הניר עפ"י שמודה שננתנו ודאי לא מהני דמה זו הודהה שננתן לו נייר כתוב בכתב יד אחר, וכיוון דזה ודאי אי אפשר לומר לר' אלעזר דאם נתן נייר וכתוב עליו שטר בכתב יד אחר בלי עדי חתימה ועדי מסירה דמהני זהה וכमבוואר בש"ס ופסקים הרבה פעמים דכה"ג ודאי לא מהני, וא"כ הוא הדין זה שהחותם עליו עדי חתימה אם הוא דבר שיכול לזייףhani עדי חתימה כמו דליתיה וא"כ לא מהני.

ומבואר בדבריו שאם אדם מסר לחברו כתב יד של אחר ובו כתובה התחייבות וננתנו בלי עדי מסירה דומה לשטר שהחותם בעדים על דבר שיכול להזדיף, שלא חשוב שטר כלל, אף אם יודה שננתנו לו.

ומביא קצתה"ח ראייה לשיטתו מדברי המ"מ (מלוח ולויה יא,טו), על דבריו הרמב"ס, שאדם יכול להתחייב לחברו ע"י מסירת שטר. וביאר ה"ה וז"ל "וזהו שכתב המחבר או שכתב לו שטר וכו' ומ"מ אין זה אלא במסרו לו בעדים וכמ"ד עדי מסירה קונים. א"ג כוונתו שהשטר בכתב ידי המתחייב וננתנו ביןנו לבינו ולגבות מנכסים בני חורין כמו שיתבאר בהלכות מלוח ולויה. אבל אם היה כתב ידי אחר וננתנו ביןנו לבינו ודאי לאו כלום הוא דלא עדיף זה

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וمبرעים

המתחייב מלווה ממש". ומפורש בדבריו, שאין אפשרות להכשיר שטר של התחייבות מחדש או בשטר מלווה ע"י מסירת כתב יד אחר.

ומה שכתבו התוס' בගיטין, שייעיל הودאת בע"ד בדייני ממונות כוונתם רק עם עדוי החתימה. אף שלר"א בגו"ק צריך עדי מסירה, זה לצורך קיום הדבר ובממוןות לא צריך עדי קיום, אך בלי חתימה לא חשוב שטר אף אם תהיה הודאת בע"ד.

कצתה"ח הביא ראייה נוספת מהסוגיה בගיטין י,ב : שטרות העולמים בערכאות של גוים כשרים. ושואלת הגמ' אף שבשטר ראייה אפשר להאמין לערכאות משום "שלא מרעי נפשיהו" לשקר, איך נקשר שטרות אלו בשטרי קניון הרי אין עליהם עדים והם כחופה בעלמא? ומתרצת הגמ' שני תירוצים : א) דין דמלכותא דין. ב) באמות שטרי קניון שהם כgentile נשים פסולים בערכאות.

וכתבו שם ותוס' (ד"ה וחספה) בשם ר"ג, שהתקנה להאמין לשטרי ערכאות היהת רק בשטרי מלווה ומכר שהם רק לראייה אך לא נעשה על ידם חלות קניון, אך שטר מתנה פסול בשטר של ערכאות כיון שמדדאוריתא צריך שטר עם עדים כשרים או עדוי חתימה או עדי מסירה בשבייל קיומ הדבר וזה לא יתכן בשטר ערכאות משום שגוררים שלא ימסרו בפני עדי ישראל. ולומד קצתה"ח, שכמו בשטר מתנה בו הוא יוצר התחייבות ומוציאים או עדי חתימה או עדי מסירה כדי שיחשב שטר. כך גם במסור כתב יד של אחר לחברו, שאין זה חשוב שטר לייצור חלות מתנה אם לא יימסר בעדים.

בדעת הר"ן, שהתריר לכתוב על דבר שיכول להזדייף, בא רשותו להזרין לשיטתו שעדי חתימה מועילים אף לר"א משום שאנן סהדי שנמסר לידי הלה ו"כ בדבר שיכול להזדייף, החתומים על ידי הלה, אף שאין לנו עדות על תוכן השטר מי"מinan סהדי שנמסר לידי המלווה כמו בעדי חתימה, ודי בכך להכשיר השטר בשטרי הקנהה. אך בכתב יד אחר, שאין כלל עדות שנמסר יייתכן וכתבה מעצמו), לא תועיל הודאת הנตอน להכשיר שטר הנtinyה.

נזה"מ (שם א) חלק על ראיית קצתה"ח משתורות העולמים בערכאות, וז"ל :
ואין הנידון דומה לראייה, דבליכא עדי חתימה ולא עדי מסירה לאו שטרא הוא כלל, ולצחוק בעלמא מסר לו, מה שאין כן כשיש עדי חתימה רק שהוא דבר שיכול לזייף שטר, ואי אותו עדי חתימה קמן ואמרו דליקא זיוף מועל, והכי נמי מועל הודאת בעל דין במקום עדי חתימה, דשטר קניון גמור הוא.

ובואר דבריו, גם בדבר שיכל להזדייף חשובה החתימה ככירה אם יבואו העדים ויעידו שלא זיף וה"ה כאשר יש הودאות בע"ד על זה. ורק בשטר שעולה בערכאות איןعلו שום עדות ולכך נפסק אף למקח וממכר.

לפנינו מחלוקת בין הסמ"ע⁵ והש"ץ לבין הב"ח וקצוה"ח, בשאלת האם שטר קניין ללא עדות חתימה ובליה חתימת בע"ד, יכול להועיל בתורת שטר כאשר תהיה הודאות בע"ד, או שככל אינו חשוב שטר אלא חספה בעלמא ופסול.

והנה כתוב המחבר (ס"ו, כב) :

ראובן שיש לו שטר על שמו, ונתנו ללו בכתבה ומסירה, והיה שמעון אחד מעידי המתנה ואחר עמו, ורוצה ראובן לחזור מהמתנה ותווען שהשטר פסול, לפי ששמעון הוא נוגע בעדות שרצה להיעיד כדי שיפטר מעיל דין, שהשני נכון, הדין עמו, והרי הוא חשוב נוגע בדבר.

ובש"ץ שם ס"ק עב כתוב, שטר המכירה פסול רק משום שרואובן כופר בכך שמכר ללו אך אם רואובן מודה שמכר ללו אין פסול בכך ששמעון שמעיד בשטר הוא נוגע. ומסיים הש"ץ וז"ל:

וה"ה בכל דבר שצריך עדים בעניין, אם הבעל דבר מודה שאלו הם עדים, אף על פי שאחד מהן נוגע או אפילו שנייהו נוגעין, העוני כשר. ועוד, דכאן אין צורך עדים כלל דלא איברו סהדי אלא לשיקרא.

מופורש בדברי הש"ץ, שלא צריך עדות כשרה במקום הודאות בע"ד בכך להחשיב השטר ככשר.

קצוה"ח (שם ס"ק כה) חלק על דברי הש"ץ וכתב "ולענ"ז נראה דליתה, דלקמן בסימן קצא מיררי בכתב ידו, הא בכתב יד אחר בעין עדי חתימה או עדי מסירה, וכאן מיררי בכתב יד אחר, וא"כ ודאי כיון דליך עדי מסירה ורק עדי חתימה וחדר מיניהם פסול א"כ ליכא שטר כלל. ובזה ניחא דליך חיוב שבואה נגד עד הקשר משום דאף שמדובר כל דליך שני עדים על השטר ליכא שטר קניין, ועיין מ"ש בסימן מב (סק"א) וזה ברור. וכן התימה על האורים (סקפ"א) שכתב דהסכימו האחרונים כל דמודה השטר כשר, וזה ליתא וכוכו".

⁵ כך נראה בדעת הסמ"ע משום שבס' קצא ס"ק ג ביאר מדוע כשר בשטר מכר שיכתוב על חרס שדי מכורה לך. וכtablet שזה משום שלא איברו סהדי אלא לשקריו וא"כ נראה שככל לא צריך עדות בשטרי קניין מדינה.

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וمبرעים

רואים שנחلكו הש"ץ קצוה"ח לשיטתם שלדעת הש"ץ⁶ הودאת בע"ד מועילה גם להכשיר השטר אך לדעת קצוה"ח אין כתב של אחר חשוב שטר בלי עדי חתימה כשרים (וכמובן בקצוה"ח, שהפנה לסי' מב).

בדעת נתה"מ ישנה לכוארה סטירה, האם צריך עדים לייצרת השטר או לא. בס"י מב מביא נתה"מ דברי הגמ' (כתובות צד), שהגבינו שני שטרות היוצאים ביום אחד שלא מוכחים מתוכם מיקדם בשיעבוד פוסק שמואל אמרין "שודא" ומבררת הגמ' ששמואל סובר לקריא שעדי מסירה קרתי וא"כ זה שנמסר לו ראשון זוכה. ומקשה הרמב"ן (הובא בר"נ גיטין מז, ב' בדף) אם נבהיר בדעת ר"א שמדובר גם עדי חתימה (כשיטת הר"ף) א"כ כל עוד אין לפניו עדי מסירה גם לר"א שייעבוד השטר יקבע לעדי החתימה וא"כ מדוע לפוסוק שודא דידיini צריך לפוסוק יחלוקו גם לדעת ר"א? ומתרץ הרמב"ן בתירוץ ראשון, שכיוון שמדובר בדיוני ממונות או מועילה הודאת בע"ד, שנמסר בעדי מסירה לאחד מהם תחילתה וא"כ הקניין חל כבר מאותה שעה. ומכאן מוכיח הנטיבות, שבדיוני ממונות והתחייבות תועליל הודאת בע"ד לייצור התחייבות אף שלא מוכחת דבר מתוך השטר.

ואילו בס"י סו על דברי קצוה"ח, שחלק על הש"ץ, כתוב נתה"מ (ביאורים ל) זו"ל: "בקצוה"ח כתובadam הוא כתוב יד אחר, וליכא עדי חתימה ולא עדי מסירה רק אותו הנוגע, דלא נקנה השטר בהכי, דהאי שטרא חספה בעלמא הוא, ע"ש, ולא ניתן לכתחזק מרוב מרוב פשיטות". מובואר שסובר בפשיטות, לצריך עדים בשביל לייצור דין שטר ודלא כמשמעותו בס"י מב ובצע"ה יתבאר לקמן.

מובואר שלדעת הסמ"ע (קצא) והש"ץ (מב,ב והנטיבות שם)⁷ יועיל למסור שטר התחייבות אף שיכול להזדייף אם תהיה הודאה של החייב אך לדעת הב"ח וקצוה"ח בלי עדי חתימה או כתוב יד המתחייב אין אפשרות להתחייב בשטר היכול להזדייף.

⁶ אף שברע"א (על ה글ין) באර בדעת הש"ץ שמכシリ בפסול נוגע בדוקא, וזה לשיטתו בס"י לז' שנוגע אינו פסול גמור כקרוב אלא משומש משקר וממילא במקרים הודאת בע"ד אין חשש משקר והעדים כשרים. בדברי קצוה"ח לכוארה מוכחה שלמד בדעת הש"ץ שלא צריך עדים ולא שהעדים כשרים.

⁷ ועיין לקמן שהנטיבות מה,ב מסיק, שככתב יד אחר כשיכול לטוען לא כתבתי לא חשוב שטר כלל ועיין بما שיתבאר א"יה שם בדברי רע"א בשם האורים והנהל יצחק.

וא"כ לעניינו היה נראה, שבשובי קניה, שאינם כתובים בכתב ידו של בעל החנות אלא ע"י בית הדפוס, גם אם יכולם להזדיף וגם כתובים בכתב יד אחר אך יש הودאת המתחייב שמסרים, יחשבו כשטרות גמוריהם (לענין גביה מבני חורין) לדעת הסמ"ע הש"ך ונת"ה"מ. אך לדעת הב"ח וקצוה"ח נראה שאינם נחשים כשטר.

ד. בואר הגרא"ח בדעת הרמב"ם

כתב הרמב"ם (גירושין פ"א) ז"ל: "ומניין שיתנו לה בפני עצים, הרי הוא אומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר ואى אפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתה בית דין ולמחר תהיה מותרת ללא עדים, לפיכך אם נתנו לה גט ביןו לבינה ואפלו بعد אחד איןנו גט כלל".

הקשה הברכת שמואל (גיטין טו) מודיע הרמב"ם נתן טעם לעדי המסירה משום שגיטין הם דבר שבעורה הרי בכל מקרה היה צריך עדים כדי שהגט יחשב שטרasher כמו בכל שטרות?

وترץ לפי דברי הרמב"ם (מכירה א,ז) שכותב "כיצד בשטר, כתב לו על הניר או על החרס או על העלה שדי נתונה לך כדי מכורה לך כיוון שהגיע השטר לידי קנה, אע"פ שאין שם עדים כלל, ואע"פ שאין השטר שווה כלום". ובגר"א (קצא) ביאר, שהסיבה ששטר כשר על חרס היא כמו בסיסי קופט שאין עדים נצרכים לקיום דברים שבממון. ולכארה צ"ב, שכן אין צורך בעדים כדי להחיל קניין אך פה נחוץ עדים בשטר כדי שהשטר יהיה חשוב שטר כשר. ומבאר הברכת שמואל, שהרמב"ם סובר כמו תוס' בגיטין ד שהודאות בע"ד היא כמו עדי חתימה. וכמו שלדעת ר"א נדרש עדי מסירה בגו"ק ובמוניות מועיל עדי חתימה, שע"י יודעים שנמסר השטר כך מועילה הודאות בע"ד וזאת משום שאין דין העדים כדי להכשיר השטר אלא לצורך הקניין.⁸ ומסיק⁹ לפי זה שה Hodotat בע"ד בלבד יועיל בשטרוי הקנהה בלי עדים כלל לפי שיטת הרמב"ם והגר"א.¹⁰

⁸ ועיין באמרי משה סי' טז אות י, שביאר בשם הגרא"ח ההכרח למדוד כך.

⁹ ועיי"ש ובסיסי יד שביאר אחרת דברי הרמב"ם וצ"ב.

¹⁰ ובמלואו חושן (הערה 41) תמה בדעת הגרא"א, שמדובר בסיסי קצא משמע שלא צריך כלל עדות בשטרות וכן שדיקת הברכת שמואל אך בסיסי סח אותן טו ביאר מודיע הרמב"ם כתוב שגם שטרוי מחייב פסולים בערכאות של עכו"ם למורת שלא נעשים לקניון והשו"ע המשיט. וביאר, שהרמב"ם לומד שערכאות כשרים במקח ובשטי"ח משום שבדבר גדול לא "מרעי נפשייחו" וא"כ שאר שטרות פסולים חשובם דברים קטנים, שבהם הערכאות

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וمبرאים

וא"כ לכאהר נראה בדעת הרמב"ם, שייעיל למסור שטר אף שהוא בכתב יד אחר ובלי עדים, כאשר יש הודהה בע"ד. אך א"כ יקשה מה שביאר ה"ה בדעת הרמב"ם (מכירה יא,טו) והביאו קצוה"ח, שבהתחרויות לא מועיל כתוב יד אחר. ולקמן איי"ה يتבאר ע"פ דברי הנחל יצחק.

ה. חתימה במסירת קולמוס

הרשבי"א (ח"ד תשובה קצר) פסק וז"ל "נראה לי, שאם קבלוונו אנשי המקום עליהם לעשות עדותו, כעדות העד שאמր לו, שזה יועיל. דחו"ל לנאמן עלי אבא, לנאמן עלי אביך (סנהדרין כד), וכערכאות שבسورיה (שם כג,ב). ואני נמי, כל שמינו אותו סופר לכך, כל אחד ואחד מבני העיר שהעמיד עליו עדים, הרי הוא כאלו אומר לעדים: אם תרצו, אמרו לסופר ויחתומים. ובענין זה, יכולון להחתימיו, וכשר". והבין הב"י (ס"י מה) בדבריו, שאם יש סופר, שמנาง העיר לסמוק על חתימתו חשובה חתימתו עדות ויכול לחותום בשם המתחייב, שכוכבת בשטר שמסר לו המתחייב קולמוס בשביל לחותום בשבilo.

ובתשבי"ץ (ח"א קכח) כתוב וז"ל: "וכי"כ הרшиб"א זיל בתשובה שאין עדוי החותם במצו' העד כלום ודבר זה לא שמעתי כמותו מעול' אלא לפעמים בחתימי החתן כשהוא עם הארץ שאינו יודע לחותום שחותם הסופר או אחר במצותו וקרוב אני לומר שלא מצאנו אלא לקיים חתימי ע"א וחתימי החותם במצו' החתן דמசירין לה להיא כתובה אם חתום אני פלוני בן פלוני חתמתי במצו' החתן פלוני דודאי כיון שחותם במצותו הרי הוא עד בדבר אלא שלענין מעשה אני חוכך משומן דאפשר למפיק מינה חורבה אם החותם במצו' החתן הוא קרוב לחתן או לכלה או לאחד מן העדי' שאם דיינו כדי עד ודאי הוא פועל השטר" עי"יש.

ובשו"ע (מה,ה) פסק קרשב"א, שאם קיבל בני העיר את הסופר השטר כשר חתימתו אך אם לא קבלוונו אינם כלום. הסמ"ע ס"ק ח כתוב שכמו שמוועיל בחתימה בשטרות כך מועיל שחותם הסופר בשטר כתוב ידו או בממרני וכותב פלוני בן פלוני ציווה לחותום.

חסודים לשקר. השוו"ע פסק כתור, שערכאות פסולים רק בשטרות שיוצרים הקניין ולא עומדים לראייה וא"כ שטרו מחלות שעומדים לראייה יהיו כשרים. וא"כ עליה בדעת השוו"ע, שבאור הגם' בגין שטרו מתנה פסולים בערכאות שאינם מטעם חשובים על שקר אלא משום שלא יכולם להיות עדי קניין וא"כ יוצא שכך עדים בשטר קניון לקיים הדבר וצ"ע.

ומפשת דברי הש"ץ (סק"ח) נראה, שהסיבה ש策יך קבלת הקהל זה רק כדי להחשב חתימת הספר כחתימת עד כשר אך להיחס חתימה שתיצור דין שטר ותחייב את הלוה מספיק עצם חתימת הספר בשמו.

ובקצתה"ח (ס"ק ב) חולק על הבנת הש"ץ, שבכל שטר תועליל חתימת אחר במקום המתחייב ומברר שדווקא בכתבובה רצה התשב"ץ להטייר חתימת אחר משום שشرط זה אינו אלא לראייה שכבר יש לאשה כתבובה מתנהו בי"ד ולכך בתורת ראייה מועילה גם חתימת הספר. ולא חשוב עדותו עד מפי עד משום שמעיד על פי דברי הבע"ד אך בשטר שיוצר התcheinיות לא יועיל כלל חתימת אחר ואפילו אם ימינה שליח לחותם במקומו לא יועיל שלא שיק שליחות חתימה.

ומביא קצתה"ח מחלוקת רבינו שמחה והאו"ז (בהג"א בגיטין פ"ב). לדעת רבינו שמחה גט בו הספר חתום במקום העדים כשר משום שאין עומד לראייה אלא רק למעשיה הגורשוין לא策יך שהחותם הוא דווקא העד לגירושין. אך האו"ז חולק על רבינו שמחה ופושל גט כנ"ל. ומוכיה קצתה"ח בדברי האו"ז, שכמו שאין אפשרות לעדים לחותם ע"י שליח בשטרות העומדים לראייה משום שחשוב עד מפי עד כך גם בשטרות שלא עומדים לראייה פסולה חתימת העדים ע"י שליח משום שכל עוד לא נחתם השטר ונמסר לא חשובים עדים לחיבור ומילא לא יכולים לעשות שליח.

ואולם לגבי שטר בכתב ידו מסיק קצתה"ח, שבשטר העומד לראייה (כתבובה) שליח לחותם לא חשוב עד מפי עד משום שמעיד מפי הבע"ד וחשוב כע"א בכתב. אך בשטר התcheinיות וכןן לא תועליל חתימת השליח לייצר התcheinיות משום שאין שליחות לחתימה, שאיןראייה שציווח לחותם.

והנה נתה"מ ס"ק ב חולק על קצתה"ח ומברר שגם שטרוי ראייה לא מועיל שליחות בעדים, שכן חשוב עד מפי עד וכן במקום ש策יך עדי חתימה ג"כ לא יועיל שייעשו שליח לחותם במקומות. ומברר שכך גזה"כ שע"י חתימת העדים יגמר הכנין. אך בשטר התcheinיות של בע"ד כמו שמעויל קניון בשליחות כך היה אפשרי שיעיל שיעשה שליח לחותם בשבילו¹¹ על שטר ההתחcheinות.

¹¹ ולכאורה יקשה איך נסביר דברי התשב"ץ, שבוחנן מועילה חתימה בשליחות הרוי מדובר שהחותן אינו יכול או שאיןו יודע לחותם וא"כ "כל מה דאייה לא מציא עבד שליח לא מציא משויי"? וכשיטת תוס' ישנים עירובין יג ד"ה אבל תורה? אך כבר הוכיח המהנ"א מב"ק כתוב, שמניעה טכנית לא מעכבות למנות שליח וכן פסק הבית מאיר באבה"ע ס"י קיט שבכתיבת הגט מכשירים אף למי שלא יודע בכתב (ועיין בקובץ העורות אות תשיל). ובנהל

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וממצאים

למסקנה נתה"מ חולק על הש"ץ וסובר שלא ניתן להתחייב בשטר ע"י חתימת השילוח משום שאינו בשטר כזה שום ראייה להתחייבות, הוαιיל ואין ידוע מตוך השטר אם ציוה לסופר לחותם ולכך חשוב כמצויף מתוכו שפסול. וכל זמן שאין מנהג בעיר שימושיים שטרות כאלה וחתימת הסופר חשובה עדות אין לחותם ע"י אחר.

וא"כ מתבادر בדעת נתה"מ כמו שעולה מדבריו בס"י (הובאו לעיל), שצריך ראייה שהשטר אמת כדי להשוותו לשטר אך בלי שום ראייה בשטר לא חשוב כלל בשטר קניין ודלא כמו שימושיים מדבריו בס"י מב.

בעל נתה"מ בספרו מקור חיים (תמחט), דין בנסיבות של שליח של אדם למכור את חמצו והשליח חתום על שטר מכירה במקומם הבעלים שמכור החצר ובקניון אgeb את החמצן. ומסיק שם וז"ל "יש להסתפק טובה כיוון דהקרע אין נקנה רק בשטר ושטר ולא עדי חתימה ועידי מסירה ובלא חתימת ידו של המוכר לאו שטר הוא כלל דלאו שטר ראייה הוא כלל וחותם ידו של שליח לאו משוי שטרא כלל דהא לאו שטר ראייה הוא נגד המשלח וכל שטר שאינו ראייה מותוק השטר לא מהני לקנות בו כמבואר בתוספות גיטין ז"ה וחספה, או יש לומר כיון דאם היה עדים שעשו שליח למכור קרקעות ודאי דהאי שטר הוא ראייה שטר ראייה כיון דמהני קניין של שליח ובעמונו הודהת בע"ז הווי כמו עדים כמו שכתבו התוס' שם וגביגטין ז"ה דק"יל הלכה בר"א".

הדברים מפורשים, שמסתפק ביחס בין שני דברי תוס' הניל: האם הודהת בעל הדין יוצרת גם דין שטר או שצריך שבשטר בפני עצמו תהיה ראייה. ומסיק "איبرا נראה דלא מהני חתימת השליח כלל שאינו מוכח הראייה מותוק השטר ובעינן צירוף עדים שידעו שזו הוא שלווה והראייה שבשטר לא נראה ראייה כלל וחספה בכללו הוא". וכך נראה מסקנתו, שלא מועל שטר שאין בו ראייה מצד עצמו.

ו. שיטת הנחל יצחק

בנחל יצחק סי' מה מבאר, שקצתו"ח פוסל בכת"י כשלא מוכח מתוכו, משום שכל זמן שלא ברור מהשטר שבאמת נמסר לא מועל אף בתורת התחייבות. ולומד דבריו מדין שני שטרות, שכתובים על שם יוסף בן שמעון שכיוון שלא

יצחק מה, בבירור שכך גם בכתיבת שטר הודהה יועל שליחות. אך לפי באור הקובל העורות בדעת התוס' ישנים לכוארה ניתן לחלק חילוק גדול בין כתיבת גט לבין שטר התחייבות וצ"ע.

МОUCH מהשטר מי המתחייב וצריך להביא ראייה נוספת כדי למשם את השטר, לא חשוב שטר. וכן בחותם ע"י מסירת קולמוס, שלא מוכח מתוך השטר שציווה לחתום לא חשוב מוכח מתוכו ופסול השטר מעיקר הדין ורק יועיל מצד המנהג.

אך לדעת נתה"מ (ס"י מב), שהסיק ע"פ דברי הרמב"ן, שמועיל שטר בכת"י אחר, מובנת האפשרותograms שגם בחותם ע"י מסירת קולמוס כשר כיון שלא צריך בשטר התחייבות שייהי מוכח מתוכו.

לדינא מסיק הנחל יצחק, שלא יועיל לחתום במסירת קולמוס וכןו שמסיק נתה"מ (מה,ב) ששטר שאין בו ראייה כלל לא חשוב שטר¹² וכן כתוב נתה"מ (לו,ו) בשם התומימים¹³ שאפילו בשטר מכירה צריך או ע"ח או ע"מ או כתוב ידו שתהיה ראייה בשטר אך אם רק נחתם ע"י שליח לא חשוב שטר. וכך להזכיר שטר שנחתם במסירת קולמוס חייבים לסמו על המנהג בעיר כמובואר ברשב"א.

¹² יש לבאר בדברי הנחל יצחק שכותב בתחילת דבריו שפטול איינו מוכח מתוכו איינו גזה"כ אלא נלמד מגדר עדות חצי דבר שפסולה. וכך לא מוכח מהשטר כל העדות אלא צריך לעדות נוספת לברר חשוב חצי עדות. ובואר שם שכתבי לא שיק פסול של דבר משום שבוזדאות בע"ד לא צריך דבר שלם אלא רק בעדות עדים עיי"ש. והנה נתה"מ בס"י מט ביאורים כא' ביאר שהסביר שבאינו מוכח מתוכו פסול משום חצי דבר הוא ורק בעדות שפסול חצי דבר הוא פסול בהגדה וכשהעדים יכולים להגיד רק חצי עדות זה פסול.

אך הנתיבות שם מסיק כדעת תוס' בגיטין ס"ד שפסול חצי דבר הוא רק אם בשעת ראייה היה חצי דבר וכך מביא בדעת הרי"ף והפוסקים א"כ בשטר שבשעת ראייה היה מוכח והיה דבר שלם לא יפסול משום חצי דבר. אך מסים בדברים שם שגם כאשר ראו דבר שלם ואח"כ שכחו יחשב פסול משום חצי דבר וא"כ בשטר שאינו מוכח מתוכו דומה למקרה שעדים שכחו.

¹³ בדעת התומימים לכארה יש מקום עיון. במקומות אחד (סח,א) משמע מדבריו שאם השטר בעצמו פסול לא יועיל הוזאת הבע"ד להכשיר השטר וכך הבין הנתיבות בדברי. ובמקומות אחרים (ס,פ,א) הסכים התומימים לדעת הש"ץ, שבعد הוזאת בע"ד השטר כשר ובאמת תמה הנתיבות בס"י על דבריו. אך באורים שם כתוב שלא חשוב כmoziv מתוכו משום שבורר לכל שעוד הנגע הוא הלווה ודומה לשמות מובהקים בעדי גוים שהשטר כשר בעדי מסירה. ועיין בשיעורי הגרש"ר גיטין קעג, שחקר בזה האם שטרות שעולים בערכאות יש להם דין שטר או שرك תקנו חשוב ראייה. ורוצה להביא ראייה מהשו"ע סו,ו שטרוי ערכאות נקנים בכתיבה ומיסירה ואם הם רק ראייה איך שיק למכורם. עוד רצה להביא ראייה מכך שאפשר לטעון פרען נגד שטר ערכאות לדעת הרמב"ם (מלחה ולוח כז,א) וחדיון שלא יכול לטעון פרעתי הוא מגדרי הדין שטר כמו שהוכיחה הגרש"ש מב"מ ז בשנים האוחזים בשטר עיי"ש.

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וمبرעים

ואולם מקשה הנחל יצחק ממנהג העולם שסומכים בהיתר עסקא על שטרות שנחתמו שלא ע"י המתחייב אלא מוסר שטרות שנחתמו במסירת קולמוס. ואם כל תוקף השטרות הוא מצד המנהג יחשב רק כמו קניון דרבנן ובדין איסור ריבית קצוצה קשה לטעון על זה?

ומתרך המנהג ע"פ דברי קצוה"ח בסוף דבריו, שלמרות שבשטר התחייבות לא תועל חתימת אחר, בשטרו ראייה יויעיל ציווי המתחייב לחתום בשמו. ו מבאר טעם החלוקת, שמצוינו בס"י פא ס"ק יד שמועילה הودאת בע"ד אפילו ע"י שליח. וא"כ יוצאה שאדם המצווה לספר לחתום בשמו חשוב שמודה ע"י שליח ואין יכול לטען טעתה הודהה כזו משום שעשה מעשה של הודהה ובזה לא מקבלים טעתה הודהה (ועי"ש הוכחתו לדין זה). ו מבאר עוד, שאם נחשב להודאת בע"ד אז גם יחשב בקניון אודיתא שכן אם חשוב ראייה גמורה שהודהה אז אפשר ע"י הודהה זו אף ליצור קניין והתחייבות, אך זה רק אם נעשה בנסיבות של הודהה.

ומסקנתו שדין זה תלוי בנסיבות קצוה"ח וננה"מ בס"י מ שכן לדעת קצוה"ח אודיתא חייבת להיות בפני עצים וא"כ במסירת קולמוס לסופר שאין עדים לא יויעיל מדין אודיתא אלא רק בתורת ראייה. אך נתה"מ בס"י מ חלק על קצוה"ח וסביר שגמ' בקניון אודיתא לא חייבים עדים כדי להחיל הקניון וא"כ לדעת נתה"מ תועל חתימה במסירת קולמוס כהודהה של בע"ד ותועל גם מדין אודיתא. אך שטר מכירה או שטר התחייבות אי אפשר להחשיים במסירת קולמוס כאודיתא כיוון שהם לא נכתבו בלשון הודהה אלא בלשון מכירה. וכן לא יויעילו בשטרו קניון מכיוון שאין בהם ראייה שבאמת המתחייב ציווה לכותבם ולמוסרטם.

ולפי זה אפשר לבאר שמה שכتب ה"ה בפרק יא ממירה, שלא יויעיל מסירת כתוב יד אחר זה דזוקא בהתחייבות חדשה שבזה צריך שימסור שטר שיש בו ראייה. אך בשטרות שכותבים בתורת הודהה יויעילו אף אם היו בכתב יד אחר. וכך מבואר במשכנות יעקב (חו"מ נד), שהרמב"ם אינו מדבר על הודהה בחיוב אלא על התחייבות חדשה ולפי דבריו אין קושיא בדברי ה"ה.

אך קצוה"ח למד בדעת ה"ה, שמדובר שטר שחייב כהודהה שהרי קצוה"ח (מ,א) מבואר בכוונת הרמב"ם (מכירה הנ"ל), שמועילה ההתחייבות

מדין אודיתא¹⁴ וא"כ מבואר שגם בתורת אודיתא לא מועלם אם מוסר כתוב יד אחר. וקצתה"ח אזיל בזה לשיטתו שם שבקין אודיתא חייבים עדים בשבייל שיחול הקין ולכך מסירת כתוב יד אחר בלי עדים לא יכולה להחשב כאודיתא. ולא כמו שפסק הנחל יצחק כדעת נתה"מ בס"י מ שאודיתא מועילה גם בלי עדים.

וא"כ יוצא בבואר דעת הש"ך שמדובר ע"י שליח על שירותים שיכולים להחשב כהודה אף בלי מנהג העיר. אך לדעת הסמי"ע וקצתה"ח רק כאשר יש מנהג בעיר לסמוך על חתימות הספר בתורת עדות תועלן חתימתו אך בלי מנהג אין אפשרות לחתום בשטר חיוב ע"י אחר.

ובנידון狄ן כאשר מנהג החנויות לפרנס שובי הנחה ע"י בתיה הדפוס אפשר שיחשב בשטר אודיתא לדעת הנחל יצחק וויעיל כשטר גמור. אך בדעת שאר האחראונים נראה שבמקום שהספר שכתב השטר אינו יודע כלל למי נמסר השטר אם יכול להחשב כעד כשר מטעם המנהג.

ז. דין דמלכותא דין

ישנו צד נוסף לתת תוקף לשוברים אלו, מצד דין דמלכותא דין, וזה לפי מה שביראה הגמ' בגיטין יב ביחס לשטרים ערכאות. הגמ' שאלה איך מועילים שטרי קניין שעלו בערכאות הרי אין בהם עדות? ותריצה בתירוץ הראשון שאפילו שטרות, שכן פועלים קניין ואין רק לראייה העולים בערכאות יהיו כשרים ממש דין דמלכותא. אך בתירוץ השני תירצוי שבאמת כל שטרי קניין לא עולים בערכאות אלא רק שטר ראייה.

ובש"ע סח, א פסק בסתם, ששטרים מותנה שעיקר הקין נעשה ע"י השטר וכן שטרים הodiaot פסולים כאשרulo בערכאות. ואפילו אם נמסרו בפני עדי ישראל משום שגוררים שיבאו לסמוך על העדות של ערכאות. ומסתימת המחבר נראה שלא פסק את תירוץ הגמ' של ד"ד הניל. ופסיקת השו"ע מבאר בבואר הגרא"א יט היא כדעת הרמב"ם שפסק שלא שייך ד"ד לגבי שטרות בין אדם לחברו שכן פוסקים שדין דמלכותא דין רק בדברים שהם צריך

¹⁴ ועודין צ"ב בדעת קצתה"ח, שביאר דברי הרמב"ם מצד קניין אודיתא מודיע כתוב ה"יה שגם כשמוסר כי"י בין לנזכר נוצר חיוב הרי לא היו עדים ולדעת קצתה"ח בשבייל אודיתא חייבים שייהיו עדים. ואולי כאשר רואים הכת"י יוצא מתוך ידיו חשוב שעכשו יש עדים על הודהתו וכדברי הר"ן בעדי חתימה.

גדרם ההלכתי של שובי הנחה וمبرזעים

וטובת המלך אך בשאר דברים אין ד"ד. ובזה לרמב"ם נחלקו תירוצי הגמי' בגייטין יב ופסק כתירוץ בתרא.

אך הרמ"א בהגה כתוב "ובכל מקום שמשפט המלך כתוב כל הדברים בערכאות, כל השטרות העשוין לפניהם, כשרים, אפילו שטרי מעתנות, מכח דינה דמלכותא (הראי"ש פ"ק דגיטין וטור). וכל שכן במקום שכבר נהגו להזכירם, כשרים". ומובואר שפסק כדעת הרא"ש שד"ד הוא גם בדברים שאינם לטובת המלך. ולפ"ז אין שני תירוצי הגמי' חולקים אלא לכוי"ע אם יש מנהג מצד המלך פוסקים שד"ד דינה רק התירוץ השני בדבר במוקם שאין מנהג המלך. ומהאמור עולה בדעת הרמ"א שמדובר ד"ד דינה שטרות שאינם מותוקנים נחשבים כשרים לדzon לפיהם. וא"כ שוביים שלפי חוק המדינה יחיבבו את העסק יחושו כשטרות כשרים גם בגין בהם עדי מסירה או חתימה.

הש"ך (עג, לט) תמה על הרמ"א, איך פסק שיועיל ד"ד דינה ומנהג בני המדינה נגד דין תורה. ומסקנתו, שרק בדיון המלך עצמו אומרים ד"ד דינה נגד דין תורה אך בדיונים שבין אדם לחברו פשוט שפוסקים בדיון תורה.

בשווית אמריו יושר (ב, קבב אות ב) נוקט למסקנה, דבכהאי גונא דהוא לתקנת בני המדינה הו ספיקא דדין אם שייך בזה דין דמלכותא דין. והביא דבריו במנחת יצחק (ב, פו) ונראה במסקנתו שם ע"פ דברי החות"ס (חו"ם סי' מד), שמנהג בני המדינה חשוב ד"ד דין אך לא משומש הפקר בי"ד הפקר אלא מטעם מחילת בני המדינה. ועיי"ש שלפ"ז אין לחלק בין מלך שהארץ שלו לבין מושל וכן בין מלך גוי למלך ישראל.

בספר משפטី חיים (חלק ב קונטרס באיסור ערכאות) רצה לבאר גם בדעת השוו"ע, שבמקומות שדין המלכות הוא לטובת כל בני המדינה כן אומרים ד"ד דין משומש שהב"י הביא בשם המרדכי סברא זו בס"י עג ללא חולק. ואף שבשו"ע לא הביא דין המרדכי לא מוכח שחולק עליו. הכת"ם מסיק שזה ספיקא דין.

ח. סיכום ומסקנות

זו זאת תורה העולה מכל מה שבארנו שנחלקו האחראונים במקרה שבו אדם מודה שמסר לחברו שטר בלי עדי חתימה או מסירה ובלי כתוב ידו.

בדעת הש"ך בארנו שהודאת הبع"ד מצטרפת להכשר השטר שנמסר זהה יוצר התחייבות. ולפי שיטתו נראה, ששוברי הקניה דין כשרות רגילים שכן יש להניח שבעל החנות יודה שנכתב בשליחותו.

אך בדעת הב"ח וקצוה"ח וכך נראה גם מסקנת נתה"מ, שטר שאינו מוכן מותכו פסול גם בצוות הودאה. וא"כ שובר קניה אלו שאינם כי המתחייבים ואין בהם עדות אינם חשובים כשרות אלא כנייר בעלה.

פסק השו"ע בס"י מה, שחתימת הסופר בשליחות יכולה להועיל בעדות מצד המנהג, אך נראה שדין העדות לא שייך במקומות שהסופר לא יודע למי נמסר השטר כלל. וכך במקומות שבית הדפוס מדפיס השירות לא יחשב בעדות.

לגביה הכשרה השטר מצד חתימת הסופר בשליחות המתחייב בארנו שהש"ך לומד שיועיל שליחות בחתימה וקצוה"ח חולק וסביר שאין גדר של שליחות באפשרות לחתום בשם אדם אחר, כאשר אין הוכחה בשטר שנעשה בציורי המתחייב. וכן נראה במסקנת דברי נתה"מ, שככל לא חשוב שטר כל זמן שאין מוכן מותכו.

עד הבאו דעת הנחל יצחק, שכאשר השטר נכתב בצורה הودאה יחשב אף מדוברות כשטר שר משום שהסופר נחשב שלוחתו להודאות בדיון, ומחייב את המשלח. וע"פ דעתו זו נראה, ששוברים שנכתבים בלשון הודאה יפעלו קניין והתחייבות אף מדין תורה אף ללא המנהג להכシリים. אך פסק זה נכון רק אם ננקוט שאודיתא לא עלי עדים כסברת נתה"מ בס"י ודלא בקצוה"ח שם.

יש מקום להחשייב השוברים כשרות מצד דין דמלכותא דין לדעת הרמ"א בבואר הסוגיא בגיטין. בניגוד לדעת השו"ע, שפסק כרמב"ס, שאין בהכשר השירות גדר של דין דין.

לבסוף העלינו, שהואיל ומנาง המדינה להתייחס לשוברים כשרות, יש להסתפק וגם לשוי"ע יחשב כשטר כשר. וחלק מהאחרונים נקטו שהוי ספיקא דין דין.